

ПЕРСОНАЛІЇ

Василь МАРЧУК

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних інститутів та процесів,
Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаніка
(Івано-Франківськ, Україна), vmarchuk@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3992-8530>

Богдан МАКСИМЕЦЬ

кандидат політичних наук, викладач,
Івано-Франківський фаховий коледж
Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаніка
(Івано-Франківськ, Україна), bohdan.maksymets@pnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9729-0718>

Я.Лесів: життєвий шлях дисидента, релігійного діяча, борця за незалежну Україну

DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.01.190>

УДК: 94(477):929Лесів Я.В.

Анотація. Метою статті є з'ясування різних аспектів участі Ярослава Лесіва в українському визвольному русі другої половини ХХ ст., що передбачає аналіз процесу становлення його як громадсько-політичного та релігійного діяча, висвітлення питання залучення до антирежимного руху спротиву, зокрема Українського національного фронту, характеристику участі в Українській громадській групі сприяння виконанню Гельсінських угод, визначення внеску у відновлення Української греко-католицької церкви. **Методологія** ґрунтується на принципах історизму, науковості, системності. При проведенні дослідження застосовувались загальнонаукові (аналіз і синтез, індукція й дедукція, абстрагування) та конкретні наукові (критичний, історико-генетичний, структурно-діахронний аналіз) методи. **Наукова новизна** визначається тим, що на основі матеріалів Галузевого державного архіву Служби безпеки України (м. Івано-Франківськ), опублікованих документів, спогадів та свідчень, видань та публікацій періодики, наукових та науково-популярних праць комплексно досліджено громадсько-політичну та релігійну діяльність Я.Лесіва; з'ясовано основні форми дисидентської роботи цієї постаті, показано важливу роль отця Ярослава в антирежимному русі спротиву та боротьбі за легалізацію Української греко-католицької церкви. **Висновки.** У 1965–1967 рр. Я.Лесів входив до нелегальної самостійницької політичної організації – Український національний фронт (УНФ), активно розповсюджував матеріали збройного підпілля Організації українських націоналістів (ОУН) та самвидаву. Він фактично сформував Гайворонську групу УНФ. У підсумку за антирадянську діяльність був засуджений на шість років позбавлення волі. У жовтні 1979 р. Я.Лесів стає активним членом Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод (УГГ) – легальної правозахисної організації, що призвело до його нових ув'язнень. Значний внесок Я.Лесів зробив в український національно-демократичний рух другої половини 1980 – початку 1990-х рр. Він був серед тих, хто відновлював діяльність УГГ, творив Українську Гельсінську спілку (УГС) як громадсько-політичне об'єднання, виступав прихильником перенесення діяльності ОУН із політичної еміграції безпосередньо на українські території й, насамперед, виступив за легалізацію Української греко-католицької церкви. Зокрема в 1988 р. дисидент увійшов до складу Комітету захисту УГКЦ. Наступного року отець Я.Лесів був серед

учасників голодування в Москві за легалізацію церкви, очолював заходи з перепоховання знищених радянським тоталітарним режимом в'язнів сумління Ю.Литвина, В.Стуса, О.Тихого та ін.

Ключові слова: Лесів, дисидент, Український національний фронт, Українська Гельсінська спілка, Українська греко-католицька церква.

Ярослав Васильович Лесів (1945–1991 рр.) – педагог, дисидент, поет, священник, проповідник, «отець Сонечко», активний учасник антирежимного національно-патріотичного та релігійного рухів, зокрема Українського національного фронту (УНФ), Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод (Української Гельсінської групи, УГГ), Української Гельсінської спілки (УГС), ініціатор відродження Української греко-католицької церкви (УГКЦ). Варто відзначити, що саме за безпосередньої участі Я.Лесіва відбулась низка подій, що сформували і зміцнили державну самостійність України, яку відновлено три десятиліття тому. Серед них були, зокрема, перепоховання в Україні Ю.Литвина, В.Стуса й О.Тихого, легалізація УГКЦ, «Революція на граніті».

Джерельну базу дослідження складають матеріали кримінальної справи за звинуваченням Квещка Дмитра Миколайовича, Красівського Зиновія Михайловича, Дяка Михайла Дмитровича, Лесіва Ярослава Васильовича, Кулинина Василя Івановича із Галузевого державного архіву Служби безпеки України (м. Івано-Франківськ)¹. Важливе місце посідають також опубліковані документи та спогади, які стосуються Я.Лесіва. Зокрема, вони містяться у книзі, упорядкованій І.Сокульською², виданнях про Українську Гельсінську групу³ та Українську Гельсінську спілку⁴. У ході проведення дослідження були використані наукові, науково-популярні, суспільно-політичні праці про антирежимний рух спротиву другої половини ХХ ст. та Я.Лесіва, як яскравого його представника, авторами яких, зокрема, є І.Гель⁵, М.Дубас та Ю.Зайцев⁶, Б.Захаров⁷, І.Мищак⁸, А.Русначенко⁹, І.Стасюк¹⁰.

Ярослав Лесів (див. ілюстр.1) народився 3 січня 1945 р. в с. Лужки Долинського р-ну Станіславської обл. (тепер село Витвицької об'єднаної територіальної громади Калуського р-ну Івано-Франківської обл.)¹¹. Варто зауважити, що в багатьох джерелах датою його народження вказано 3 січня 1943 р.¹². Сам Я.Лесів зазначав в одній зі своїх автобіографій 1945-й, а в іншій – 1943-й рік¹³.

На формування його світогляду вплинули такі фактори, як походження з національно свідомої родини, її участь в українських визвольних змаганнях 1940–1950-х рр.,

¹ Галузевий державний архів Служби безпеки України, м. Івано-Франківськ (далі – ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ). – Спр.7536 П. – Т.9–10, 12–15.

² Лесів. Сніг без ґрат. Поезія. Епістолярій. Публіцистика. Спогади. Документи / Упор. О.Сокульська. – К., 2014. – 784 с.

³ Українська Гельсінська група: 1978–1982: Документи і матеріали / Упор. О.Зінкевич. – Торонто; Балтимор, 1983. – 998 с.; Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод: У 4 т. / Уклад.: Є.Захаров, В.Овсієнко. – Х., 2016. – Т.1. – 207 с.; Т.4. – 254 с.

⁴ Українська Гельсінська спілка (1988–1999 рр.) у світлинах і документах / Концепція і упор. О.Ткачука. – К., 2009. – 224 с.; Українська Гельсінська спілка у спогадах і документах / Упор. і гол. ред. О.Шевченко. – К., 2012. – 816 с.

⁵ Гель І.А. Вислик системі: український визвольний рух другої половини ХХ ст. / Ред. та упор. І.В.Єзерська. – Л., 2013. – 392 с.

⁶ Український національний фронт: Дослідження, документи, матеріали / Упор. М.В.Дубас, Ю.Д.Зайцев. – Л., 2000. – 680 с.

⁷ Захаров Б.Є. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987). – Х., 2003. – 144 с.

⁸ Мищак І. Програмні документи УНФ як джерело з історії суспільно-політичної думки українського національно-визвольного руху // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Вип.13, ч.2. – К., 2006. – С.56–67.

⁹ Русначенко А.М. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х рр. – К., 1998. – 720 с.

¹⁰ Стасюк І. Діяльність Української греко-католицької церкви у підпіллі (1946–1989 рр.) // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Держава та армія. – Вип.784. – Л., 2014. – С.224–230.

¹¹ Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ), м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.6.

¹² Рух опору в Україні: 1960–1990: Енциклопедичний довідник / Передм. О.Зінкевича, О.Обертаса; гол. ред. О.Зінкевич. – К., 2010. – С.367; Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР: У 2 т. – Т.1: Україна / Уклад. Є.Захаров, В.Овсієнко. – Ч.1. – Х., 2016. – С.377.

¹³ Лесів. Сніг без ґрат.... – С.519, 531.

зокрема батька та його брата, виховання в патріотичному дусі, антиукраїнська політика радянської влади¹⁴. Так, батько – Василь Стефанович Лесів, 1922 р. н., робітник – забезпечував Українську повстанську армію (УПА) харчами¹⁵. Дядько Ярослава Дмитро Стефанович Лесів (псевдонім «Тарас») перебував у лавах УПА¹⁶. Оріся – сестра Я.Лесіва¹⁷, дружина відомого українського поета і правозахисника І.Сокульського, була головою Всеукраїнського товариства політичних в'язнів і репресованих¹⁸.

Упродовж 1952–1956 рр. Я.Лесів навчався в початковій школі у с.Лужки. Потім – у семирічній школі с. Слобода Болахівська (1956–1959) та в десятирічній с. Витвиця (1959–1962 рр.), де інтенсивно займався гімнастикою¹⁹. Був добрим спортсменом. Круглолиций, світло-русявий, низькорослий, але фізично розвинутий юнак завжди носив окуляри, оскільки мав короткозорість²⁰. У школі чи не найбільше любив історію²¹. У 1962 р. Я.Лесів вступив до Станіславського (Івано-Франківського) технікуму фізичної культури²². Після його закінчення у 1965 р. був направлений на роботу у середню школу-інтернат смт Завалля Гайворонського р-ну Кіровоградської обл.²³

Восени 1964 р. Я.Лесів познайомився в автобусі з учителем історії із с. Слобода Болахівська Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Д.Квечком, який згодом запропонував йому ввійти до створеної ним підпільної самостійницької політичної організації Український національний фронт (УНФ)²⁴. Д.Квечко ознайомив Я.Лесіва з програмними документами антирежимного утворення²⁵, а вже у серпні 1965 р. він став членом УНФ²⁶. Більше того, йому було доручено організувати філії організації за місцем роботи, тобто на Кіровоградщині²⁷. З часом інакходумець згуртував довкола себе 18 симпатиків УНФ у Центральній Україні своєрідним словесним паролем організації «Воля – Батьківщина» (так звана Гайворонська група)²⁸. Саме стільки осіб із Кіровоградської обл. проходили пізніше як свідки у справі УНФ²⁹.

Перебуваючи на посаді вчителя на Кіровоградщині та відвідуючи змагання з командою інтернату, Я.Лесів часто від'їжджав у пошуках одностайців для формування мережі підпільної організації в районі та області. За рекомендацією Д.Квечка він починав із бесіди на міжнародну тему, далі переходив до внутрішньої політики, господарського життя країни. Залежно від ставлення тієї чи іншої особи до цих питань, вирішував: гідна чи ні ця людина стати до боротьби, яку пропагувала УНФ³⁰.

Водночас Я.Лесів активно залучав до підпільної роботи своїх земляків. Так, використовуючи пароль «Воля – Батьківщина», він звів із Д.Квечком токаря Стрийського вагоноремонтного заводу В.Кулинина, а також студентів Івано-Франківського державного інституту нафти і газу Д.Харіва та І.Мізунського³¹.

¹⁴ Там само. – С.519.

¹⁵ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.14. – Арк.35.

¹⁶ Лесів. Сніг без ґрат... – С.519.

¹⁷ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.37.

¹⁸ Лесів. Сніг без ґрат... – С.24; Українська Гельсінкська група: 1978–1982: Документи і Матеріали. – С.707.

¹⁹ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.73; Т.10. – Арк.171; Т.15. – Арк.190; *Якібчук М.В.* І в храм сподоби увійти: творчість Зеновія Красівського та о. Ярослава. Дискурс національної ідентичності. – Коломия, 2011. – С.44.

²⁰ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.37 зв.

²¹ Там само. – Т.10. – Арк.171.

²² Там само. – Т.9. – Арк.73–74; Т.10. – Арк.52 зв.

²³ Там само. – Т.9. – Арк.39; Т.10. – Арк.33–34; Т.14. – Арк.181 зв.

²⁴ Лесів. Сніг без ґрат... – С.520–521; ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.150–151; Т.14. – Арк.36 зв.

²⁵ Лесів. Сніг без ґрат... – С.521; ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.150–151; Т.14. – Арк.32 зв., 164, 193 зв.

²⁶ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.214; Т.14. – Арк.172.

²⁷ Лесів. Сніг без ґрат... – С.521.

²⁸ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.150, 225; Т.12. – Арк.100–102; *Пересунчак О.* Дорогою болю Ярослава Лесіва // *День*. – 2009. – 14 серп. (№142). – С.20.

²⁹ *Гель І.А.* Виклик системи: український визвольний рух другої половини ХХ ст. – С.154.

³⁰ *Русначенко А.М.* Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х рр. – С.109; ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.8; *Пелехатий І.І.* Проростати добром // *Нова зоря*. – 2006. – 13 жовт. (№40). – С.2.

³¹ Український національний фронт: Дослідження, документи, матеріали. – С.38; ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536. – Т.9. – Арк.216; Т.10. – Арк.183, 185–186; Т.14. – Арк.33, 269.

УНФ випускав самвидавний часопис «Воля і Батьківщина» (редактор і друкар З.Красівський; див. ілюстр.2), про який було добре відомо Я.Лесіву³². Також він був знайомий з основними програмними документами організації, які розробив та виготовив Д.Квецко спільно із провідним членом З.Красівським, передусім з інструкцією «Тактика Українського національного фронту»³³.

Із 1966 р. Я.Лесів за дорученням Д.Квецка розповсюджував отримані від нього антирадянські матеріали у Львові, Києві, Одесі, Жмеринці, Гайвороні³⁴. Найперше, це була віднайдена Д.Квецком на схилі гори Люта біля с. Слобода Болехівська література збройного підпілля Організації українських націоналістів (ОУН), зокрема брошура «Хто такі бандерівці і за що вони борються?» (російською мовою) авторства П.Федуна («Полтави»), публіциста ОУН, прихильника її демократизації, та бюлетень «Бюро інформації Української головної визвольної ради»³⁵, а також матеріали самвидаву – стаття «З приводу процесу над Погружальським», журнал УНФ «Воля і Батьківщина», інструкція «Тактика Українського національного фронту»³⁶.

Найчастіше Я.Лесів поширював антирежимну літературу на вокзалах та в потягах³⁷. Так, у 1966 р. він розповсюдив 15 брошур «Кто такие бандеровцы...» і «Бюро інформації УГВР» у потягах Львів – Одеса³⁸, Львів – Київ³⁹, 10–12 таких самих брошур – на Одеському авто- та Львівському залізничному вокзалах⁴⁰.

25 липня 1966 р. Я.Лесів поїхав до Києва, де вкинув у скриньку на головному поштамті листи на адресу першого секретаря ЦК КПУ П.Шелеста, голови Верховної Ради Д.Коротченка та голови Ради Міністрів УРСР В.Щербицького зі зверненням Центрального проводу УНФ «Вищим урядовим чинникам на Україні», тоді ж залишив у вагоні потяга 17 брошур «Хто такі бандерівці...»⁴¹. Звернення було протестом проти російщення, особливо в містах⁴². У ньому, зокрема, йшлося про те, що Україна, «формально будучи суверенною республікою, фактично зведена до становища колонії, її визискують та русифікують». Тому необхідно повернутися «до політики українізації, що проводилась в Україні до сталінського терору, домогатися припинення переслідування колонізаторами українців». Інакше бездіяльність керівництва республіки «буде розцінена як зрада інтересів української нації»⁴³.

У цілому головною метою УНФ було «створення Української Самостійної Держави в її етнографічних межах, включаючи землі, загарбані колонізаторами»⁴⁴. Програма УНФ гарантувала надання всім громадянам України можливості вільно висловлювати свої думки та декларувала повагу держави до політичних переконань, релігійних почуттів її громадян⁴⁵. Також УНФ виступав за «скасування комедії комуністичних виборів», вільний національний, економічний, політичний та культурний розвиток всіх народів, «за співпрацю, дружбу і добросусідські відносини зі всіма

³² Лесів. Сніг без ґрат... – С.24.

³³ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.213–214.

³⁴ Там само. – Т.14. – Арк.172.

³⁵ Там само. – Т.9. – Арк.51–52, 156, 160, 201, 207; Т.10. – Арк.35; Т.14. – Арк.31, 172; *Русначенко А.М.* Від імперії до України. – К., 2009. – С.195.

³⁶ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.216; Т.12. – Арк.103–109; Т.13. – Арк.185, 200–206; Т.14. – Арк.166; Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. – Ч.1. – С.377.

³⁷ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.72–73, 106, 111, 114, 131, 167, 169, 207–208; Т.10. – Арк.95–97, 243; Т.13. – Арк.148–149; Т.14. – Арк.29 зв.

³⁸ Там само. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.50, 106.

³⁹ Там само. – Т.9. – Арк.72–73, 114, 207–208; Т.10. – Арк.37; Т.14. – Арк.29 зв.

⁴⁰ Там само. – Т.9. – Арк.106, 111, 131, 169; Т.10. – Арк.95–97, 243.

⁴¹ Там само. – Т.9. – Арк.71–73, 116–119, 207, 216; Т.14. – Арк.26; Український національний фронт: дослідження, документи, матеріали. – С.41; *Мищак І.* Програмні документи УНФ як джерело з історії суспільно-політичної думки українського національно-визвольного руху // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – С.64.

⁴² *Гель І.А.* Виклик системи: український визвольний рух другої половини ХХ ст. – С.158.

⁴³ *Пересунчак О.* Дорогою болю... – С.20.

⁴⁴ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.14. – Арк.32–32 зв.

⁴⁵ *Захаров Б.Є.* Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987). – С.122–125.

народами, які захочуть жити з нами в мирі і злагоді, і поважатимуть наш суверенітет та територіальну цілісність української держави»⁴⁶.

Останній раз справу з брошурами Я.Лесів мав 26 листопада 1966 р., коли розкинув 8 примірників у приміщенні залізничного вокзалу та на території автовокзалу в Гайвороні на Кіровоградщині⁴⁷. У цей час він був близький до того, аби приєднати до групи ще кількох осіб, наприклад, учителя праці із Заваллівської школи-інтернату В.Цвілюка, з яким установив у ніч на 7 листопада того ж року синьо-жовті прапори над приміщенням інтернату та на трубі Сальківського цукрового заводу⁴⁸. Проте діяв занадто вже сміливо, так що ймовірні кандидати просто не повірили в реальність існування підпільної організації⁴⁹.

Співробітники Комітету державної безпеки (КДБ) затримали Я.Лесіва за доносом 20 березня 1967 р. після особистого обшуку оперативним уповноваженим та обшуку помешкання у смт Завалля Гайворонського р-ну Кіровоградської обл., де він проживав, а вже 29 березня його заарештували. Так само було зроблено з Д.Квечком, З.Красівським, М.Дяком і В.Кулининим (основна «п'ятірка» УНФ)⁵⁰. 10 квітня 1967 р. спеціальним літаком його доставили до Івано-Франківська⁵¹. Тут він перебував під вартою у слідчому ізоляторі управління охорони громадського порядку (УОП) Івано-Франківської обл.⁵²

Не витримавши піврічного виснажливого слідства й тиску співробітників КДБ, побоюючись страти (що було цілком реально в ті часи), Я.Лесів визнав себе винним⁵³. 27 листопада 1967 р. виїзна сесія Верховного суду УРСР визначила йому покарання – шість років позбавлення волі у виправно-трудоцій колонії суворого режиму, з конфіскацією всього особистого майна, із засланням на п'ять років⁵⁴. Судили за ст.56, ч.1 (зрада Батьківщині) та ст.64 (створення антирадянської організації) Кримінального кодексу (КК) УРСР. При винесенні вироку було враховано молодість і розкаяння⁵⁵.

Упродовж 1967–1970 рр. Я.Лесів відбував ув'язнення у виправно-трудоцій колонії (ВТК) у поселенні Явас, що в Мордовії. Він одразу долучився там до антирежимної діяльності. Зокрема виголошував промови під час таємних зборів, які в'язні влаштовували на власний страх і ризик, ушановуючи таким чином річницю Крут, Злуки, Базару, УПА. Також він почав працювати над написанням історії України⁵⁶.

Дисидент став активним учасником протестів проти сваволі адміністрації ВТК, борцем за дотримання прав політ'язнів. Так, у 1970 р. він зблизився в колонії з такими в'язнями сумління, як О.Заливаха та Г.Прокопович, аби разом протистояти заходам «виховного характеру» з боку каральних органів. У травні 1970 р. за клопотанням КДБ при Раді Міністрів УРСР було достроково звільнено шістьох політ'язнів-українців, котрі відкрито відмовилися від свого «націоналістичного минулого». Задля збереження стійкості решти ув'язнених українців О.Заливаха, Я.Лесів і Г.Прокопович поширювали інформацію про те, що звільнено тільки тих засуджених, які співпрацювали з КДБ⁵⁷.

⁴⁶ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.57; Т.14. – Арк.32–32 зв., 193 зв.

⁴⁷ Там само. – Арк.54, 217.

⁴⁸ *Пересунчак О.* Дорогою болю... – С.20.

⁴⁹ *Русначенко А.М.* Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х рр. – С.113.

⁵⁰ Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод. – Т.1: Особистості. – С.90; ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.6–7, 9–11, 13–16; Т.14. – Арк.108–109.

⁵¹ Лесів. Сніг без ґрат... – С.521.

⁵² ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.14. – Арк.175.

⁵³ Лесів. Сніг без ґрат... – С.521.

⁵⁴ ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.15. – Арк.258–259.

⁵⁵ *Мищак І.* Програмні документи УНФ як джерело з історії суспільно-політичної думки українського національно-визвольного руху. – С.66.

⁵⁶ *Гарачковський О.* Хрещеник старшини // Літературна Україна. – 2016. – 29 верес. (№37). – С.6.

⁵⁷ *Паска Б.* Дисидентська діяльність Опанаса Заливахи // Галичина: Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Вип.33. – Івано-Франківськ, 2020. – С.154–155.

Як підсумок такої діяльності Я.Лесіва, у 1970 р. його було ув'язнено на три роки у Владимирській тюрмі⁵⁸. Тут він познайомився з російським правозахисником В.Буковським і католицьким священником Б.Заливакою⁵⁹. У тюрмі листувався з рідними, тут виразно проявився його великий письменницький хист, що згодом стане ще одним засобом антирежимної боротьби⁶⁰.

Звільнився Я.Лесів 29 березня 1973 р., отримавши дозвіл мешкати в рідному с. Лужки (впродовж року перебував під адміністративним наглядом)⁶¹. Пізніше жив у м. Болахів Долинського р-ну Івано-Франківської обл., де працював робітником на лісокомбінаті⁶². У жовтні 1974 р. одружився з односельчанкою Стефанією Чудик (21 червня 1952 р. н.), а 23 лютого 1976 р. в них народився син Тарас (див. ілюстр.3)⁶³.

Того ж року Я.Лесів познайомився з дисидентами І.Сокульським, Ю.Вівташем, М.Романушком, Р.Лишою. Так по суті сама собою утворилася творча група⁶⁴. Також інакодумець підтримував зв'язки із правозахисницею, розпорядницею Фонду Олександра Солженіцина в Галичині, з якого надавалася фінансова допомога в'язням сумління, О.Антонів (див. ілюстр.4)⁶⁵.

Після «генерального погрому» 1972 р. фактично всі активні учасники антирежимного руху спротиву опинилися в місцях позбавлення волі⁶⁶. 9 листопада 1976 р. в Кончі-Заспі під Києвом на квартирі М.Руденка було створено Українську громадську групу сприяння виконанню Гельсінських угод (Українська Гельсінська група, УГГ)⁶⁷. Від початку своєї діяльності вона була легальною правозахисною організацією⁶⁸.

Я.Лесів став членом Української Гельсінської групи із жовтня 1979 р.⁶⁹ У своїй заяві дисидент стверджував, що не може змиритися з російщенням, нищенням історичних пам'яток, затиранням національних традицій, забороною греко-католицької церкви, гоніннями на віруючих, тому й вступає в ряди УГГ, адже свято вірить у правоту цього руху⁷⁰. Учасники групи створили передусім десятки меморандумів та інформаційних бюлетенів про порушення прав конкретних людей. Серед них підписаний членами (зокрема й Я.Лесівим) меморандум на ім'я генерального секретаря Центрального комітету Комуністичної партії Радянського Союзу (ЦК КПРС) Л.Брежнєва, який став відомим на Заході без дати. Його було написано восени 1979 р. та опубліковано Гельсінською комісією Конгресу США («тамвидавом»)⁷¹.

Із 1979 р. КДБ розгорнув проти «гельсінців» справжню війну⁷². Майже відразу після вступу в УГГ, 15 листопада 1979 р., Я.Лесіва заарештували в Болахові, інкримінуючи йому зберігання наркотиків⁷³. Зокрема за декілька днів до арешту дисидента було викликано в поліклініку на рентген, під час якого одяг залишився без нагляду у сусідній із кабінетом лікаря кімнаті. За цей час працівникам КДБ удалося зашити за підкладку піджака дві ампули. При обшуку шукати почали відразу в піджаку, крім

⁵⁸ Якібчук М.В. І в храм сподоби увійти... – С.44.

⁵⁹ Лесів. Сніг без ґрат... – С.701.

⁶⁰ Там само. – С.30.

⁶¹ Рух опору в Україні: 1960–1990: Енциклопедичний довідник. – С.368.

⁶² Вісник репресій в Україні / За ред.-упор. Н.Світличної. – Вип.12 (грудень). – Нью-Йорк, 1981. – С.7.

⁶³ Лесів. Сніг без ґрат... – С.702; Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. – Ч.1. – С.378.

⁶⁴ Лесів. Сніг без ґрат... – С.201–202.

⁶⁵ Вісник репресій в Україні. – Вип.11 (листопад). – Нью-Йорк, 1981. – С.10.

⁶⁶ Захаров Б.Є. Нарис історії дисидентського руху в Україні... – С.111.

⁶⁷ Там само. – С.115–116.

⁶⁸ Українська Гельсінська група: Документи і матеріали / Упор. С.М.Бичек. – К., 2014. – С.152–163.

⁶⁹ Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод. – Т.1: Особистості. – С.31.

⁷⁰ Українська Гельсінська група: 1978–1982: Документи і матеріали. – С.361–363.

⁷¹ Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод. – Т.4: Документи і матеріали: 10 грудня 1978 – 11 березня 1988. – С.79–81.

⁷² Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. – Ч.2. – С.986–987.

⁷³ Там само. – Ч.1. – С.378.

того, виявили «невелику кількість», як записано у протоколі, якогось білого порошку, що підкинули, імовірно, просто під час трусу⁷⁴.

У грудні 1979 р. Я.Лесів перебував у тюремній лікарні в Івано-Франківську, а 6 лютого наступного року в Болахівському районному суді його засудили до двох років ув'язнення за ст.229-6, ч.1 КК УРСР (зберігання наркотиків без наміру збуту)⁷⁵.

Я.Лесіва відправили у ВТК загального режиму ОР-318/46-15 у с. Катеринівка Сарненського р-ну Рівненської обл.⁷⁶ У травні 1981 р. його знову заарештували, тепер уже у ВТК. Сфабриковане те саме звинувачення, лише за ст.229-4, ч.2 КК УРСР (організація або держання дому для вживання чи виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин)⁷⁷. Слідство йшло 6 міс. На знак протесту в'язень оголосив політичне голодування, яке тривало 192 дні⁷⁸. 15 листопада 1981 р., у день закінчення терміну ув'язнення, безпосередньо в колонії відбувся півгодинний суд, за результатами якого дисидентів додали ще п'ять років у ВТК суворого режиму⁷⁹.

Покарання Я.Лесів відбував у ВТК м. Краснодон Ворошиловградської області, де він готувався до священничого служіння. Карні в'язні ставилися до нього з величезною повагою. Тим часом Закордонне представництво УГГ у 1982 р. видало в Нью-Йорку його поетичну збірку «Мить»⁸⁰. Звільнився він із закінченням терміну, після двох відбутих, що разом склало 6 років 9 місяців і 20 днів, у вересні 1986 р.⁸¹ Повернувся до Болахова, де знову влаштувався на роботу в лісокомбінат⁸².

Із весни 1988 р. УГГ активізувала свою діяльність. 11 березня за підписами М.Гориня, З.Красівського й В.Чорновола було опубліковано «Звернення Української Гельсінської групи до української та світової громадськості» про відновлення діяльності УГГ, яке підтримав також Я.Лесів⁸³. 7 липня 1988 р. на 50-тисячному мітингу у Львові УГГ із правозахисної трансформувалася в політичну організацію – Українську Гельсінську спілку (УГС)⁸⁴.

20 січня 1989 р. УГС оголосила перший склад вищого керівного органу – Всеукраїнської координаційної ради, в якій був також Я.Лесів. Уже впродовж року діяльності УГС підготувала ґрунт для виникнення таких демократичних організацій, як Товариство української мови ім. Тараса Шевченка, асоціація «Зелений світ», історико-просвітницьке товариство «Меморіал», на установчій конференції якого в ексклюзивній виставці в Будинку кіно (див. ілюстр.5) брав участь Я.Лесів⁸⁵.

29–30 квітня 1990 р. відбувся з'їзд, на якому УГС перетворилася на Українську республіканську партію (УРП)⁸⁶. Того ж року члени УГС–УРП взяли участь у виборах народних депутатів УРСР. На першій стадії передвиборчого марафону Я.Лесів балотувався, однак передумав і закликав своїх виборців голосувати за С.Волковецького, котрий згодом і переміг⁸⁷. Я.Лесів неодноразово наголошував: «Бути великим, значить поборювати інших, а бути святим, – це значить поборювати себе»⁸⁸.

⁷⁴ Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод. – Т.1: Особистості. – С.90.

⁷⁵ Рух опору в Україні: 1960–1990: Енциклопедичний довідник. – С.368.

⁷⁶ Вісник репресій в Україні. – Вип.11 (листопад). – Нью-Йорк, 1981. – С.10.

⁷⁷ Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. – Ч.1. – С.378.

⁷⁸ Там само.

⁷⁹ Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод. – Т.1: Особистості. – С.91.

⁸⁰ Український національний фронт: дослідження, документи, матеріали. – С.472.

⁸¹ Рух опору в Україні: 1960–1990: Енциклопедичний довідник. – С.368; Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. – Ч.1. – С.378.

⁸² Лесів. Сніг без ґрат... – С.702.

⁸³ Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод. – Т.4: Документи і матеріали: 10 грудня 1978 – 11 березня 1988. – С.240–241.

⁸⁴ Там само. – Т.1: Особистості. – С.40.

⁸⁵ Українська Гельсінська спілка (1988–1999 рр.) у світлинах і документах. – С.142–144; Українська Гельсінська спілка у спогадах і документах. – С.108–110.

⁸⁶ Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. – Ч.2. – С.991.

⁸⁷ Олійник В. І терном встелена дорога // Нова зоря. – 2014. – 28 серп. (№37). – С.6.

⁸⁸ Дармохвал Л. Світлий храм Ярослава Лесіва // Слово Просвіти (Київ). – 2016. – 10–16 листоп. (№45). – С.4.

На рубежі 1980–1990-х рр. Я.Лесів не тільки брав активну участь у діяльності УГГ та УГС, але й підтримував український самвидав. Зокрема в 1988–1990 рр. матеріально допомагав видавати у Дніпропетровську колишньому в'язню сумління І.Сокульському незалежний літературно-мистецький і громадсько-політичний журнал «Пороги»⁸⁹. До редакційної колегії входили його товариші, дисиденти Ю.Вівташ, Л.Лиша. У цьому часописі друкувався також і Я.Лесів. Крім поезій були опубліковані актуальні статті Ярослава, що торкалися проблем релігійного відродження та становлення України⁹⁰. 1989 р. у самвидаві вийшла книжка його проповідей⁹¹. Також із березня 1991 р. Я.Лесів входив до редакційної ради газети «Нова зоря» (зараз часопис Івано-Франківської митрополії УГКЦ)⁹².

Дисидент виступав прихильником перенесення діяльності ОУН із політичної еміграції безпосередньо на українські землі. Зокрема надавав допомогу у цьому своєму давньому соратникові З.Красівському, був кадрово-організаційним референтом крайового проводу ОУН⁹³.

Провідну роль відіграв Я.Лесів у релігійному відродженні українського народу другої половини 1980-х рр. У серпні 1987 р. І.Гель, С.Хмара, О.Горинь, С.Січко створили у Львові на основі організованої ще 1982 р. Й.Терелею Ініціативної групи у справі захисту прав віруючих та церкви Комітет захисту Української католицької церкви, який очолив суспільний рух на Галичині за вихід із підпілля й легалізацію УГКЦ⁹⁴. У 1988 р. Я.Лесів на запрошення І.Геля став членом цього комітету⁹⁵. Варто зазначити, що його релігійна діяльність розгорнулася ще під час ув'язнення. Опинившись 1986 р. на волі, він невдовзі розпочав навчання в підпільній греко-католицькій семінарії⁹⁶. Цілком імовірно, що дисидент там вчився за індивідуальною програмою⁹⁷. 27 грудня 1988 р. в помешканні майбутнього коломийсько-чернівецького єпископа М.Сімкайла одержав сан священника, рукоположений єпископом Павлом (Василиком)⁹⁸.

У травні 1988 р. Я.Лесів у складі делегації Комітету захисту Української католицької церкви вирушив до Москви, сподіваючись на зустріч із президентом США Р.Рейганом, аби передати листа, у підготовці якого він брав активну участь⁹⁹. У зв'язку з цим 10 червня Я.Лесів написав заяву прокуророві УРСР, звертаючись щодо захисту від особливої запопадливих працівників КДБ і міліції Долинського р-ну, які чинили тиск на нього, у тому числі фізичний¹⁰⁰.

Борючись за відродження УГКЦ, священник-дисидент організував та провів десятки офіційно не дозволених молебнів на Галичині та в інших куточках УРСР. Так, 10 липня 1988 р. на честь 1000-ліття хрещення Русі за участі Я.Лесіва відбулася велелюдна релігійно-політична акція в с. Грушів на Дрогобиччині¹⁰¹. У ніч із 16 на 17 липня з нагоди цієї події священник організував хресний похід на Ясну Гору в с. Гошів Долинського р-ну Івано-Франківської обл., де раніше діяв греко-католицький монастир отців-василіан. Сотні людей зібралися того вечора у центрі села¹⁰². На задалегідь

⁸⁹ Русначенко А.М. Від імперії до України. – С.190–191.

⁹⁰ Лесів. Сніг без ґрат... – С.203–204.

⁹¹ 3 січня 1943 р. народився дисидент Ярослав Лесів [Електронний ресурс]: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/sichen/3/1887-narodyvsya-mykola-chaykovskyy>

⁹² Злагода В. На вістрі тиші і грому // Галицька Просвіта (Івано-Франківськ). – 2015. – 12 берез. (№11). – С.9.

⁹³ Липовецький С. Бандерівці: 200 історій з ХХ ст. – Л., 2018. – С.562.

⁹⁴ Перехрест О. Церква, що звикла до опозиції [Електронний ресурс]: https://zaxid.net/tserkva_shho_zvikla_do_orozytsiyi_n1420722; Стасюк І. Діяльність Української греко-католицької церкви у підпіллі (1946–1989 рр.). – С.228.

⁹⁵ Гель І.А. Виклик системи: український визвольний рух другої половини ХХ ст. – С.366.

⁹⁶ Лесів. Сніг без ґрат... – С.702.

⁹⁷ Гель І.А. Виклик системи: український визвольний рух другої половини ХХ ст. – С.366.

⁹⁸ Салига Т. Щоб не залишати внукам кайдани: про творчість о. Ярослава Лесіва // Літературна газета. – 2014. – 31 липня (№28). – С.11.

⁹⁹ Заливаха О.І. Дорога до храму любові // Західний кур'єр. – 1994. – 30 груд. – С.6.

¹⁰⁰ Лесів. Сніг без ґрат... – С.622–623.

¹⁰¹ Гель І.А. Виклик системи: український визвольний рух другої половини ХХ ст. – С.366.

¹⁰² Тереля Й.М. Будівничий української культури Ярослав Лесів // Літопис Бойківщини (Самбір). – 2003. – Ч.2. – С.39.

підготовленому хресті було викарбувано «988–1988». Тоді вперше після 1950 р. біля церкви Гошівського монастиря відбулася літургія¹⁰³. 17 липня 1988 р. Я.Лесів був серед очільників літургії у с. Зарваниця Тербовлянського р-ну Тернопільської обл. за участю 15 тис. вірних УГКЦ, де також раніше існував однойменний монастир. 22 липня він був попереджений про відповідальність за організацію цієї літургії та оштрафований на 50 руб.¹⁰⁴ 13 серпня того ж року за участі о. Я.Лесіва відбулося перше публічне богослужіння УГКЦ на річці Бистриця біля с. Утринів Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл., присвячене 1000-річчю хрещення України-Руси¹⁰⁵.

У 1988 р. Я.Лесів почав відроджувати Ясногірську святиню – Гошівський монастир біля Болехова. Тоді це був справжній подвиг, що коштував великих зусиль. УГКЦ додала заборону на своє існування й виходила з підпілля¹⁰⁶.

21 травня 1989 р. Я.Лесів виступив від імені УГКЦ на 50-тисячному мітингу в Москві в Лужниках у зв'язку з відкриттям I з'їзду народних депутатів СРСР¹⁰⁷. 2 серпня з групою віруючих він знову приїхав до радянської столиці, щоб продовжити естафетне голодування на Арбаті з вимогою легалізувати УГКЦ (див. ілюстр.6), яке розпочалося ще у травні 1989 р.¹⁰⁸

3 серпня 1989 р. Я.Лесів разом зі С.Хмарою та Н.Симоновою зустрічався з Б.Єльциним¹⁰⁹. Активність отця Ярослава на релігійній ниві була надзвичайно не до вподоби КДБ. 28 серпня того ж року його просто вдома заарештували. Проте віруючі заявили протест, тож наступного дня він вийшов на волю¹¹⁰.

У 1989 р. за участю отця Ярослава відбулося ще багато інших заходів. Він правив літургію на могилі гетьмана П.Дорошенка, кошового отамана І.Сірка, виступав на відкритті перших пам'ятників воюючим УПА. Я.Лесів як правозахисник підтримав проведення розкопок жертв радянських репресій в урочищі Дем'янів Лаз біля Івано-Франківська. Він серед перших заговорив про злочини комуністичного режиму, зокрема у цьому місці, як один із творців «Меморіалу»¹¹¹.

29 жовтня 1989 р. відбулося перепоховання жертв репресій у Дем'яновому Лазі. А вже 19 листопада отець Ярослав очолив перепоховання в Києві (правив молебень) загиблих у радянських тюрмах в'язнів сумління В.Стуса, О.Тихого, Ю.Литвина, хоча влада й забороняла деякий час проводити ексгумацію через нібито загрозу погіршення санітарно-епідемічної ситуації. Я.Лесів разом з іншими священниками відспівали дисидентів у Свято-Покровській церкві на Куренівці, яких поховали на 33-й ділянці Байкового кладовища в Києві, встановивши однакові дубові хрести¹¹².

У підсумку самовіддана й жертвна боротьба Я.Лесіва та його соратників за легалізацію греко-католицької церкви дала свої позитивні результати. 1 грудня 1989 р. після зустрічі у Ватикані генерального секретаря ЦК КПРС М.Горбачова з Папою Римським Іваном Павлом II було дозволено реєструвати парафії УГКЦ¹¹³. 23 січня 1990 р. у Львові відбувся собор УГКЦ, в якому взяв участь і Я.Лесів. Тут було

¹⁰³ Заливаха О.І. Дорога до храму любові. – С.6.

¹⁰⁴ 3 січня 1943 р. народився дисидент Ярослав Лесів [Електронний ресурс]: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/sichen/3/1887-narodyvsya-mykola-chaykovskyy>

¹⁰⁵ Українська Гельсінська спілка (1988–1999 рр.) у світлинах і документах. – С.145.

¹⁰⁶ Салига Т. Щоб не залишати внукам кайдани... – С.11.

¹⁰⁷ Українська громадська група сприяння виконанню Гельсінських угод. – Т.1: Особистості. – С.90–91.

¹⁰⁸ Терещук Г. 30 років тому УГКЦ вийшла з підпілля і вимагала легалізації від Кремля [Електронний ресурс]: <https://www.radiosvoboda.org/a/30241814.html>

¹⁰⁹ Міжнародний біографічний словник дисидентів країн Центральної та Східної Європи й колишнього СРСР. – Ч.1. – С.378.

¹¹⁰ Там само.

¹¹¹ Круцик Р.М. Дем'янів Лаз: Геноцид Галичини: жертвам комуністичного терору 1939–1941 рр. на Прикарпатті присвячується. – К., 2009. – С.352.

¹¹² 30 років тому: Унікальні фото перепоховання Стуса, Литвина і Тихого [Електронний ресурс]: <https://www.radiosvoboda.org/a/photo-unikalni-photo-stusa-lytvyna-tykhoho/29608417.html>

¹¹³ Терещук Г. 30 років тому УГКЦ вийшла з підпілля і вимагала легалізації від Кремля [Електронний ресурс]: <https://www.radiosvoboda.org/a/30241814.html>

ухвалено рішення про незаконність Львівського собору 1946 р. та підписано акт про легалізацію церкви¹¹⁴.

Виконуючи в 1990–1991 рр. обов'язки настоятеля храму Св. Великомучениці Параскеви в Болехові й долиньського декана, «отець Сонечко» (див. ілюстр.7), як називали Я.Лесіва прихожани¹¹⁵, продовжував провадити активну політичну діяльність. Його бачили у Запоріжжі на ювілейних урочистостях із нагоди 500-річчя українського козацтва у серпні 1990 р.; він надавав моральну підтримку голодуючим студентам у Києві у жовтні 1990 р. під час «Революції на граніті», протестував проти ув'язнення народного депутата С.Хмари в листопаді 1990 р., у січні наступного року відвідав його в Лук'янівському слідчому ізоляторі. Тоді ж він був також у Вільнюсі під час трагічних подій¹¹⁶.

У ніч із 9 на 10 жовтня 1991 р. за нез'ясованих обставин Я.Лесів загинув в автокатастрофі¹¹⁷. Перед тим, 20 вересня, несподівано помер його побратим З.Красівський¹¹⁸. Це був не перший замах на життя сповідника. Раніше Я.Лесіва хотіли скинути з поїзда, була гонитва за його автомобілем¹¹⁹. Є версія, що фатальну ДТП спланували у КДБ¹²⁰. С.Хмара трактував її як політичне вбивство¹²¹. Похований отець Ярослав у Болехові біля церкви Св. Параскеви (див. ілюстр.8)¹²². На похорон зібралися десятки тисяч осіб¹²³.

Указом президента України у 2006 р. о. Я.Лесів посмертно нагороджений ордемом «За мужність» I ступеня – за громадянську мужність, самовідданість у боротьбі за утвердження ідеалів свободи й демократії та з нагоди 30-ї річниці створення Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод.

4 грудня 2016 р. в родинному с. Лужки Долиньського р-ну було освячено церкву Введення Пречистої Діви Марії та пам'ятну дошку на ній о. Я.Лесіву до 25-х роковин з часу його трагічної загибелі (див. ілюстр.9).

Отже з'ясовано, що Я.Лесів у 1965–1967 рр. входив до нелегальної самостійницької політичної організації – Український національний фронт. Він активно розповсюджував матеріали збройного підпілля ОУН та самвидаву. Фактично сформував Гайворонську групу УНФ. У підсумку був засуджений радянською владою на шість років позбавлення волі. У жовтні 1979 р. став членом Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод – легальної правозахисної організації. Це призвело до нових ув'язнень, спочатку на два, а потім на п'ять років. Значний внесок зробив Я.Лесів в український національно-демократичний рух другої половини 1980 – початку 1990-х рр. Зокрема в 1988 р. він був серед тих, хто відновлював діяльність УГГ, творив Українську Гельсінську спілку як громадсько-політичне об'єднання. Виступав прихильником перенесення діяльності ОУН з політичної еміграції безпосередньо на українські землі. У 1988 р. ввійшов до складу Комітету захисту Української католицької церкви. Наступного року був серед учасників голодування в Москві за легалізацію УГКЦ, а також очолив процесію з перепоховання в Києві знищених радянським тоталітарним режимом в'язнів сумління Ю.Литвина, В.Стуса, О.Тихого. Таким чином, постать дисидента, поета, священика, проповідника, борця за незалежність України у ХХ ст. Ярослава Васильовича Лесіва слугує яскравим прикладом відповідального й жертвовного ставлення до майбуття свого народу та національної церкви.

¹¹⁴ Заливаха О.І. Дорога до храму любові. – С.6.

¹¹⁵ Лесів. Сніг без ґрат... – С.6.

¹¹⁶ Там само. – С.703.

¹¹⁷ Королишин С. Голгофа отця Лесіва: Обставини смерті Ярослава Лесіва // Франкова криниця. – 1992. – 16 жовтня. – С.12.

¹¹⁸ Гель І.А. Викилик системи: український визвольний рух другої половини ХХ ст. – С.364.

¹¹⁹ Липовецький С. Бандерівці: 200 історій з ХХ ст. – С.562.

¹²⁰ Шульга Н. Життя віддав в офіру Україні // Галицька Просвіта. – 2016. – 20 жовтня (№42). – С.3.

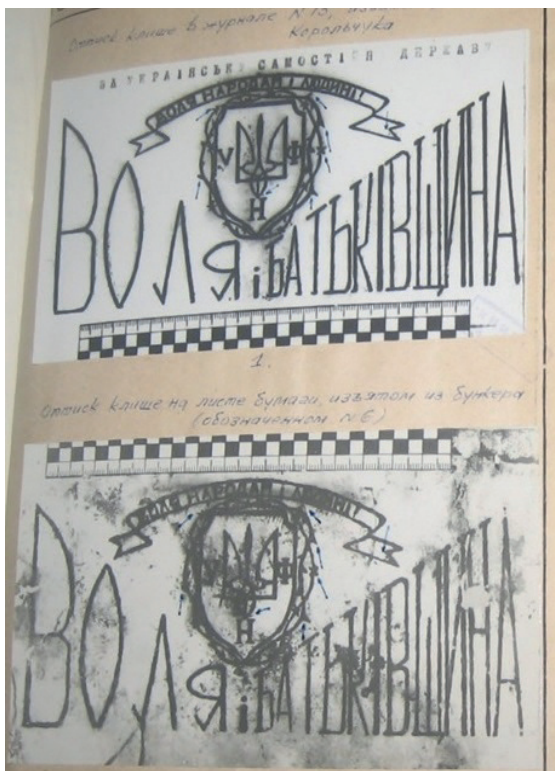
¹²¹ Ровенчук О. І ще одне Різдво сльозою відходило: Лірика Ярослава Лесіва // Галичина. – 2014. – 22 травня (№73/74). – С.16.

¹²² Когутяк М. У небі пісня обірвалась // Нова зоря (Івано-Франківськ). – 2001. – 4 жовтня. – С.1.

¹²³ Гель І.А. Викилик системи: український визвольний рух другої половини ХХ ст. – С.367.

Ілюстр. 1. Ярослав Васильович Лесів (джерело: сімейний фотоальбом Лесівих; Українська Гельсінська спілка (1988–1999 рр.) у світликах і документах. – К., 2009. – С.144)

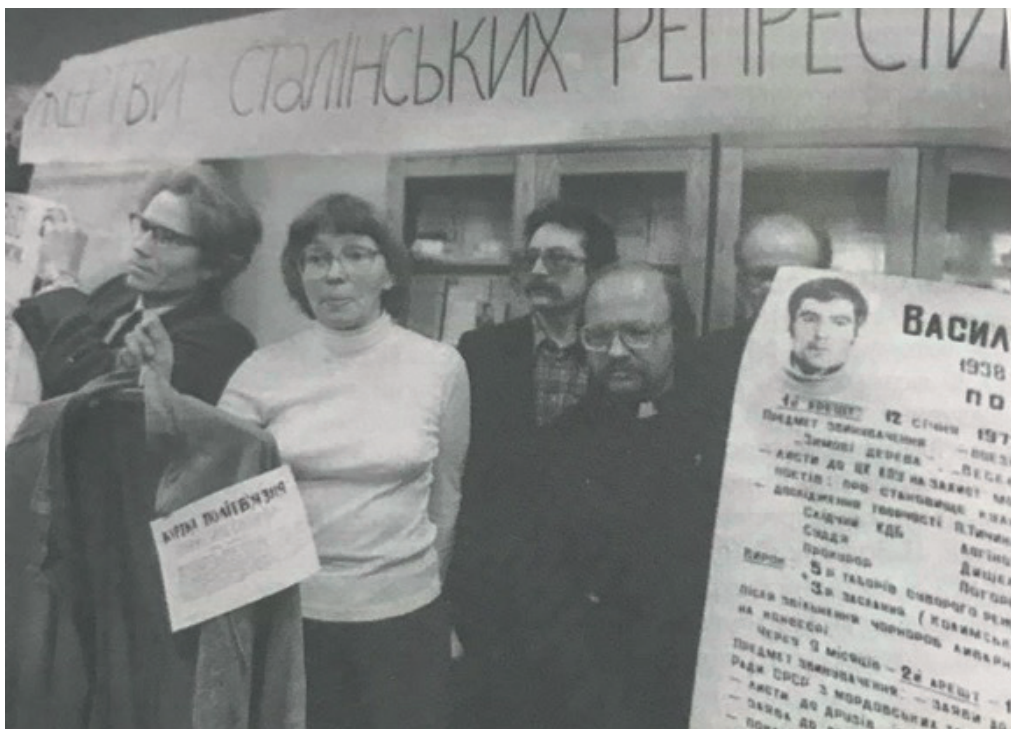
Ілюстр. 2. Відтиск кліше самвидавного журналу УНФ «Воля і Батьківщина» (джерело: ГДА СБУ, м. Івано-Франківськ. – Спр.7536 П. – Т.9. – Арк.242)

Ілюстр. 3. Сім'я Я.Лесіва (джерело: родинний фотоальбом Лесівих)

Ілюстр. 4. Ярослав Лесів з Оленою Антонів (джерело: Вісник репресій в Україні. – Вип.п (листопад). – Нью-Йорк, 1981. – С.10)

Ілюстр. 5. Ексклюзивна виставка в Будинку кіно в Києві на установчій конференції історико-просвітницького товариства «Меморіал» (березень 1989 р.). Один з експонатів тримає Я.Лесів (другий праворуч) (джерело: Українська Гельсінська спілка у спогадах і документах. – К., 2012. – С.10)

Ілюстр. 6. Я.Лесів із вірянами на Арбаті в Москві під час голодування з вимогою легалізувати УГКЦ (серпень 1989 р.) (джерело: сімейний фотоальбом Лесівих)

Ілюстр. 7. «Отець Сонечко» на богослужінні (джерело: особистий фотоархів одного з авторів)

Ілюстр. 8. Могила Я.Лесіва в Болехові (джерело: особистий фотоархів одного з авторів)

Ілюстр. 9. Пам'ятна дошка отцеві Ярославові Лесіву на стіні церкви у с. Лужки (джерело: особистий фотоархів одного з авторів)

REFERENCES

1. Bychek, S. (Comp.). (2014). *Ukrainska Helsinska Hrupa: dokumenty i materialy*. Kyiv. [in Ukrainian].
2. Dubas, M., Zaitsev, Yu. (Comps.). (2000). *Ukrainskyi Natsionalnyi Front: doslidzhenntia, dokumenty, materialy*. Lviv. [in Ukrainian].
3. Hel, I. (2013). *Vyklyk systemi: ukrainskyi vyzvolnyi rukh druboi polovyny XX st.* Lviv. [in Ukrainian].
4. Krutsyk, R. (2009). *Demianiv Laz. Henotsyd Halychyny: zbertvam komunistychnoho teroru 1939–1941 rr. na Prykarpatti prysviachuietsia*. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Lypovetskyi, S. (2018). *Banderytsi: 200 istorii z XX st.* Lviv. [in Ukrainian].
6. Myshchak, I. (2006). Prohramni dokumenty UNF yak dzherelo z istorii suspilno-politychnoi dumky ukrainskoho natsionalno-vyzvolnoho rukhu. *Spetsialni istorychni dystypliny: pytannia teorii ta metodyky*, 13, 2, 56–67. [in Ukrainian].
7. Ovsiienko, V. (Comp.). (2016). *Ukrainska bromadska hrupa spryiannia vykonanniu Helsinskykh ubod: Dokumenty i materialy: 10 hrudnia 1978 – 11 bereznia 1988, 4*, (2th ed.). Kharkiv. [in Ukrainian].
8. Paska, B. (2020). Dysydentska diialnist Opanasa Zalyvakh. *Naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznauchyi chasopys „Halychyna”*, 33, 149–158. [in Ukrainian].
9. Rusnachenko, A. (1998). *Natsionalno-vyzvolnyi rukh v Ukraini: seredyna 1950-kg – pochatok 1990-kg rr.* Kyiv. [in Ukrainian].
10. Rusnachenko, A. (2009). *Vid imperii do Ukrainy*. Kyiv. [in Ukrainian].
11. Salyha, T. (2014, July 31). Shchob ne zalyshaty vnukam kaidany: pro tvorchoist o. Yaroslava Lesiva. *Literaturna hazeta*. 10–11. [in Ukrainian].
12. Shevchenko, O. (Comp.). (2012). *Ukrainska Helsinska spilka u spobadakh i dokumentakh*. Kyiv. [in Ukrainian].
13. Sokiulska, O. (Comp.). (2014). *Lesiv. Snh bez grat. Poeziia. Epistoliarij. Publitsystyka. Spohady. Dokumenty*. Kyiv. [in Ukrainian].
14. Stasiuk, I. (2014). Diialnist Ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy u pidpilli (1946–1989 rr.). *Visnyk Natsionalnogo universytetu “Lvivska politekhnika”: Derzhava ta armiiia, 784*, 224–230. [in Ukrainian].
15. Svitlychna, N. (Comp.). (1981). *Visnyk represii v Ukraini*, 11, 10. Niu-York. [in Ukrainian].
16. Svitlychna, N. (Comp.). (1981). *Visnyk represii v Ukraini*, 12, 6–7. Niu-York. [in Ukrainian].
17. Terelia, J.M. (2003). Budivnychi ukrainskoi kultury Yaroslav Lesiv. *Litopys Boikivshchyny*, 2, 34–41. [in Ukrainian].
18. Tereshchuk, H. (n. d.). (2009, October 29). *30 rokiv tomu UHKTs vyisbla z pidpillia i vymabala lebalizatsii vid Kremlia*. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/30241814.html> [in Ukrainian].
19. Tkachuk, O. (Comp.). (2009). *Ukrainska Helsinska spilka (1988–1999 rr.) u svitlynakh i dokumentakh*. Kyiv. [in Ukrainian].
20. Yakibchuk, M. (2011). *I v kbram spodoby uviity: tvorchoist Zenoviiia Krasivskoho ta o. Yaroslava: Dyskurs natsionalnoi identychnosti*. Kolomyia. [in Ukrainian].
21. Zakharov, B. (2003). *Narys istorii dysydentskoho rukhu v Ukraini (1956–1987)*. Kharkiv. [in Ukrainian].
22. Zakharov, Ye., Ovsiienko, V. (Comps.). (2016). *Ukrainska Hromadska Hrupa spryiannia vykonanniu Helsinskykh ubod: Osobystosti, 1*. (2th ed.). Kharkiv. [in Ukrainian].
23. Zinkevych, O. (Ed.). (2010). *Rukh oporu v Ukraini: 1960–1990: Entsyklopedychni dovidnyk*. Kyiv. [in Ukrainian].

Vasyl MARCHUK

Doctor of Historical Sciences (Dr. Hab. in History), Professor,
Head of Department of the Political Institutions and Processes,
V.Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine), vmarchuk@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3992-8530>

Bohdan MAKSYMETS

Candidate of Political Science (Ph. D. in Politica), Lecturer,
Ivano-Frankivsk Professional College of
V.Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine), bohdan.maksymets@pnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9729-0718>

Ya.Lesiv: Life Way of a Dissent, of a Religious Figure, of a Fighter for Independence of Ukraine

Abstract. The purpose of the article is to clarify various aspects of Ya.Lesiv's participation in the Ukrainian liberation movement in the second half of the 20th century, which includes an analysis of the process of his formation as a socio-political and religious figure, coverage of the issue of involvement in the anti-regime resistance movement, in particular the Ukrainian

National Front, a description of participation in Ukrainian Public Group for Assistance to the Implementation of the Helsinki Accords, determining the contribution to the restoration of the Ukrainian Greek Catholic Church. **The methodology** is based on the principles of historicism, scientificity, systematics. General scientific (analysis and synthesis, induction and deduction, abstraction) and specific scientific (critical, historical-genetic, structural-diachronic analysis) methods were used in the research. **Scientific novelty** is determined by the fact that comprehensively studied socio-political and religious activities of Ya.Lesiv on the basis of materials of the Sectoral State Archives of the Security Service of Ukraine (Ivano-Frankivsk), published documents, memoirs and testimonies, publications and periodicals, scientific and scientific popular works; the main forms of dissident activity of this famous historical figure are clarified; the important role of Father Yaroslav in the anti-regime resistance movement and the struggle for the legalization of the Ukrainian Greek Catholic Church is shown. **Conclusions.** In 1965–1967, Ya.Lesiv was a member of an illegal independent political organization, the Ukrainian National Front (UNF). He actively distributed materials of the armed underground of the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) and samizdat. In fact, he formed the Haivoron group of the UNF. As a result, he was sentenced by the Soviet authorities to six years in prison. In October 1979, Ya.Lesiv became a member of the Ukrainian Public Group for the Promotion of the Helsinki Accords, a legal human rights organization. This led to his new imprisonment, first for two and then for another five years. Ya.Lesiv made a significant contribution to the Ukrainian national-democratic movement of the second half of the 1980s and early 1990s. association. He also advocated the transfer of OUN activities from political emigration directly to Ukrainian lands. In 1988 he joined the Committee for the Protection of the Ukrainian Catholic Church. In 1989, Father Ya.Lesiv was among the participants in a hunger strike in Moscow for the legalization of the Ukrainian Greek Catholic Church, and also led a procession for the reburial in Kyiv of prisoners of conscience destroyed by the Soviet totalitarian regime Yu.Lytvyn, V.Stus and O.Tykhyi.

Keywords: Lesiv, dissident, Ukrainian National Front, Ukrainian Helsinki Union, Ukrainian Greek Catholic Church.